

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 27.03.2019

Kabul Tarihi: 15.04.2019

Erken Görünüm: 16.05.2019

**TOPLUMSAL OLAYLARIN MERKEZİ FRANSA'DAKİ SARI YELEKLİLER HAREKETİ VE PROTESTOLARIN
TÜRKİYE'YE YANSIMALARI**Hasan Çimen*
Selahaddin Bakan****Öz**

Günümüz küresel sistemde toplumların ekonomik, siyasi ve toplumsal meseleleri, çok kısa sürede küresel meseleler haline gelebilmektedir. Siyasetin halktan kopuk olmasından rahatsız birbirini tanımayan binlerce kişi, söz konusu sorunlar temelinde kısa sürede örgütlenecek toplumsal hareketlere dönüşebilmekte, bir süre sonra diğer tüm toplumsal/siyasal sorunların da ifade edilmesine veya görünür hale gelmesine kanallar açabilmektedir. Ortaya çıktığı ülke sınırlarını aşarak diğer ülkelere hızla yayılma potansiyeli taşıyan bu eylemler, kimi zaman "Wall Street" ve "Sarı Yelekliler" eylemlerinde olduğu gibi kapitalist sistemin yol açtığı sorunlara başkaldırı şeklinde, kimi zaman da "Arap Baharı"nda olduğu gibi Müslüman coğrafyada demokratik haklar temelinde ortaya çıkabilmektedir. Bu bağlamda ekonomik temelli ve Fransa merkezli olan "Sarı Yelekliler" protestoları, küresel bir eylem olarak, ortaya çıktığı coğrafya ve Türkiye gibi diğer bölge ülkelerinde, yayılma

**THE CENTER OF SOCIAL EVENTS THE YELLOW VEST MOVEMENT IN FRANCE AND REFLECTIONS OF
PROTESTS ON TURKEY****Abstract**

In today's global system, the economic, political and social issues of societies can become global issues in a very short time. Thousands of people who do not know each other disturbed by the detachment of politics, can be organized and transformed into social movements on the basis of these problems in a short period of time, and after a while they can open channels for the expression and visibility of all other social/political problems. These actions, which have the potential to spread rapidly beyond the borders of the country to other countries, sometimes revolves rebellion against the problems caused by the capitalist system, as in "Wall Street" and "Yellow Vests" actions, and sometimes on the basis of democratic rights in Muslim geography as in "Arab Spring". In this context, the economic-based and central France "Yellow Vests" protests, are closely followed by the concern that they may have the potential to spread in other regional countries, such as Turkey and geography, as a global action.

Keywords: Social Events, Yellow Vests, Global Actions.

* Dr., İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Doktora Mezunu

** Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

E-posta: selahaddin.bakan@inonu.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-2444-7929

Giriş

Toplumsal olayların tarihi, insanlık tarihi kadar eski dönemlere dayansa da söz konusu olayların siyasi ve sosyo-ekonomik yapıda getirdiği değişim, İngiliz ve Fransız devrimi ve sonrasında yaşanan gelişmeler ve protesto dalgalarıyla mümkün olmuştur. Günümüzde gerçekleştirilen çoğu protesto eylemleri, küresel eylemler olarak nitelendirilmekte zira ABD işgallerine karşı eylemler, G-20 zirvelerine yönelik hareketler, ekolojik ve çevresel sorunlar ve insan hakları temelinde yürümekte, bazen yerel düzeydeki sorunlar da küresel çaptaki bir eyleme dönüşerek ülkenin iç meselesi olarak değil, herkesi ilgilendiren temel mesele olarak görülebilmektedir. Küresel eylemler büyük çapta sosyal medya üzerinden yayılarak örgütlenmekte dünyanın belli merkezlerinde gerçekleşmektedir. En yaygın küresel toplumsal eylemi ifade eden protestolar temelde; ekonomik eşitsizlikler, temsili demokrasi krizi, itaat kültüründeki aşınmaya dayalı olarak ortaya çıkmakta, küreselleşmenin, sosyal medya ve bilişim ağlarının sağlamış olduğu olanaklarla örgütlenip yayılmakta (Salmış, 2012:87-103), ideoloji ve liderlikten uzak kolektif hareketler olarak ortaya çıkmaktadır. Son dönemde yaşanan küresel nitelikteki toplumsal eylemlere, Doğu'da hak ve özgürlük temelinde ilk kez "Arap Baharı" eylemleri, Batı'da sürekli tekerrür eden ekonomik temelde, "Wall Street" ve Fransa'daki "Sarı Yelekliler" in eylemleri örnek gösterilebilir. Bu çalışmanın odak noktasını; çoğu toplumsal olayların mekânı olan Fransa'daki "Sarı Yelekliler" eyleminin, küresel ekonomik meseleler ve sosyal medya üzerinden örgütlenen küresel-toplumsal hareket olarak, neden ve sonuçlarının irdelenmesi ve Türkiye'ye olan yansımaları oluşturmaktadır.

1. Toplumsal Olay Kavramı

Toplumsal olaylar, sosyal sorunlara çözüm bulmak amacıyla toplumsal sistemi değiştirmek veya istenmeyen bir değişikliğin önüne geçmek için, toplumun içerisinde bir grup tarafından organize edilen bir kolektif aksiyon türü olarak açıklanabilir (Turner ve Killian, 1987:308). Toplumsal olaylar, kimi zaman sosyal-kültürel ve politik değişimlere karşı verilen kolektif tepkiler olarak, toplumdaki değişimler neticesinde gerilim yaşayan grupların isteklerine ulaşmak için organize

ettikleri kolektif hareketleri ifade ederken (Can ve Taşçı, 2016:151), kimi zaman da statüko'dan memnun olmayan kesimlerin, siyasal veya sosyo-ekonomik yapıda yol açtığı değişim odaklı hareketleri ifade etmektedir. Habermas (1973), toplumsal olayları daha iyi bir toplum oluşturmak için siyasal ve ekonomik sistemi değiştirmeyi amaçlayan savunmacı tepkiler olarak görmüştür. Tilly (1978) ise toplumsal olayları, topluluklar tarafından sosyal politikaları etkilemek amacıyla düzenlenen bir tür kolektif aksiyon türü olarak tanımlamıştır. Toplumsal olaylar, “devrim” niteliğine dönüşebildiği gibi, herhangi bir konudaki memnuniyetsizliği ortaya koymak için protesto hareketleri olarak ortaya çıkabilmektedir. Zira toplumsal olayları, sadece belli nedenlere indirgenmekten ziyade birçok nedenlere dayanan ve söz konusu nedenlerin zamanla değişebildiği eylemler olarak görmek daha doğru olacaktır. Can ve Taşçı'ya göre (2016:153), toplumsal olaylar tarihi, kültürel ve coğrafi koşullardan bağımsız olmadığı gibi, ideolojik, ekonomik ve politik faktörlerin de toplumsal olayların oluşumunda etkili olduğu zira toplumsal olayların, içinde geliştikleri toplumların sosyal, kültürel ve siyasal norm ve değerlerine bağımsız olmadığı bir gerçektir. Salmış'ın (2012:87) belirttiği, günümüz küresel çağda gerçekleştirilen çoğu protesto eylemleri, küresel eylemler olarak artarak ve nedenleri çeşitlenerek sürmekte, büyük çapta sosyal medya üzerinden örgütlenip, kısa sürede dünyanın belli merkezlerine yayılabilmektedir.

1.1. Toplumsal Olayların Nedenleri ve Nitelikleri

Toplumsal olayların nedenlerini açıklamaya dönük, olayların neden ve nasıl ortaya çıktığı sorularına cevap arayan farklı teorik yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Ortaya atılan yaklaşımlar temelde, toplumsal olayların temel nedenini ekonomik, toplumsal, politik ve sosyo-kültürel nedenlere dayandırmaktadır. Bu bağlamda Karl Marx'a dayandırılan “*devrimci toplumsal olaylar*”, temelde burjuvazi ve işçi sınıfı arasındaki çatışmalara dayanmakta, zira Marx, kapitalist toplumlardaki eşitsizlikleri ve bununla bağlantılı olarak sistemdeki tutarsızlıkları devrimci toplumsal hareketlerin kaynağı olarak görerek (Marx ve Engels, 1970), devrimci toplumsal olayları ekonomik temele dayandırmaktadır. Aynı doğrultuda sosyolojinin ilk kurucusu olarak bilinen İbn Haldun, toplumsal olayların nedenlerini, dinsel çevrelerin kendi anlayışlarındaki Tanrısal hikmetlerden ziyade, toplumun kendisinde

aramayı önermekte zira toplumsal olayların temelini “ekonomik” olarak görerek tarihsel sürecin “diyalektik ve determinist” nitelikte olduğunu (Hassan, 1998:154), ekonomik ilişkileri özellikle üretim ilişkilerini, toplumların değişme ve gelişmesindeki önemli bir faktör olduğunu belirtmekte, zira sebep-sonuç ilişkilerine dayanan determinist süreci tüm yönleriyle ele alıp, “diyalektik” terimini kullanmadan tarihin diyalektiğini ortaya koyan kanunları açıklamıştır.

Toplumsal olayları sosyal meselelere dayandıran görüşlerden birincisi olan “*Kolektif Davranış Teorisi*”; söz konusu olayların sosyal düzensizlik nedeniyle ortaya çıkan şartların sonucu olarak görmekte ve bu yaklaşımda toplum, birbirine bağımlı ve birbiriyle uyumlu hareket etmesi gereken birçok parçadan oluştuğundan, parçalardan birinin fonksiyonlarının bozulması ile toplumda düzensizlik ve gerilim ortaya çıktığını belirtmektedir (Smelser, 1962). Bu konuda Durkheim; endüstrileşme, kentleşme ve doğal afetler neticesinde toplumda oluşan yaygın bir “anomi” ortamının (kuralsızlık ve kargaşa ortamı) sosyal dışlanmışlık duygularını besleyerek, bireyleri toplumsal olaylara katılıma teşvik ettiğini ileri sürmüştür (Can ve Taşçı, 2016:155). İkinci olarak yine Neil Smelser’in (1962) belirttiği “*Eklemlenmiş Değerler Teorisi*”, toplumsal olaylar ile toplum yapısı arasındaki ilişkisi üzerinde durmakta, ortak inanç, gerilim, nüfus hareketleri ve toplum yapısını oluşturan unsurların toplumsal olayların ortaya çıkmasını kolaylaştırdığını belirtmektedir.

Toplumsal olayları, “politik” meselelere dayandıran “*Politik Süreç Teorisi*”, toplumsal olayların başarıya ulaşma ihtimalinin politik çevrenin sunmuş olduğu fırsatlarla doğru orantılı olduğunu savına dayanmaktadır. Otoriteler tarafından alınan politik kararların ve uygulamaların, toplumda acıların kaynağı olabileceği ve toplumsal olayların gerçekleşmesine zemin hazırlayabileceği düşüncesi, bu teorinin ortaya koyduğu önemli argümandır (Can ve Taşçı, 2016:154-157). Armstrong ve Bernstein’a göre (2008:87) politik ve ideolojik olarak farklı grupların yer aldığı toplumların, toplumsal olayların oluşumu için daha fazla fırsatlar sunmakta zira farklı gruplar arasında güç mücadelesi, toplumsal olayları tetikleyen önemli bir unsur olmaktadır. Ancak, daha çok dış faktörlere odaklanan *Politik Süreç Teorisi*’nin, iç faktörlere yani toplumsal olayların oluşum sürecine etki eden kimlik ve kültür gibi faktörleri ihmal etmesi üzerine ortaya atılan *Yeni Toplumsal Olay Teorileri*, genel

olarak toplum yapısı ve kültürün toplumsal olaylar üzerindeki etkileri üzerine yoğunlaşmıştır. Temsilcilerinden olan Alain Touraine (1997) ve Jurgen Habermas (1973) *Yeni Toplumsal Olayları*, modern toplumlardaki demokratik sistemin bireylerin hak, özgürlük ve adalet taleplerini karşılayamaması neticesinde gelişen reaksiyonlar olarak görmüş zira Touraine “programlanmış toplum” kavramını kullanarak, post-modern toplumlardaki sosyal ilişkilerin karmaşık yapısına dikkat çekmiştir. *Yeni Toplumsal Olay Teorileri*, Pichardo’nun (1997:425) belirttiği gibi, toplumsal olayların sadece maddi çıkarlar ve ihtiyaçlar nedeniyle değil, sosyo-kültürel değerler, kimlik, ideoloji ve sivil toplumun da toplumsal olayların oluşumunda önemli etkisi olduğuna vurgu yapsa da küresel toplumların sorunlarına tam açıklık getirememektedir.

Günümüz toplumsal olaylarını ortaya çıkaran siyasi krizler, teknolojik yenilikler ve hızlı nüfus hareketleri sonucunda beliren sosyal düzensizlik nedeniyle “protesto dalgaları” oluşabilmektedir (Tarrow, 1994). Tilly’e göre (2009:312,313), 1760’lardan önce dünyanın hiçbir yerinde protesto eylemleri bağlamında gösteri veya mitinge rastlanılmamış zira bu sözcük, ilk defa Britanya Whig’leri tarafından 1830’larda kullanılmaya başlanmış, 1850’lerden itibaren görece pek çok demokratik ülkelerin sosyal hayatında sürekli yinelenen bir durum hâlini almış, bu tarihten sonra halka açık mitingler yoğunlaşmaya başlamıştır. Devrimsel değişimlere de yol açabilen protesto dalgaları, Goldstone’un (2009:19,20) belirttiği gibi; elitin yozlaşması ve muhalefetin oluşması, kutuplaşmaların ve koalisyonların inşası, kitle mobilizasyonu, mevcut rejimin değişmesi, aşırı kutuplaşma, karşıdevrim, iç savaş, uluslararası savaş, radikal rejim değişikliği, terör ve rejimin konsolidasyonu gibi nedenlere dayanabilmekte zira toplumda meydana gelen yaşam şeklinin değişimi, demokratik bilinç düzeyinin ve eğitim seviyesinin yükselmesi gibi gelişmelerden etkilenmektedir. Kısaca Salmış’ın (2012:33,102,103,152) belirttiği; ekonomik eşitsizlikler ve krizler, temsili demokrasi krizi, sosyal medya ve bilişim ağlarının sağlamış olduğu olanaklar ve küreselleşmenin yol açtığı olumsuzluklar eklendiğinde, günümüz “küresel toplumsal olaylar” yaşanmaktadır.

Hangi nedene dayanırsa dayansın, toplumsal olayların meşruiyeti, şiddet araçlarının kullanılıp kullanılmamasıyla ilgilidir. Temelde demokratik rejimler,

demokratik olmayanlara nazaran daha az kolektif şiddet barındırmaktadır. Yaygın siyasal katılım, siyasal hakların eşitlenmesi ve artırılması, hak iddiaları sırasında şiddet içermeyen araçların düzene konması ve şiddet başvurmaya karşı olan üçüncü kişilerin sayısındaki artış gibi hususlar, şiddet içeren çekişmeleri köreltmektedir. Şiddet eylemlerinde devletin ortaya koyduğu kategorik ayırımlar da kolektif şiddetin karakterini belirler (Tilly, 2009:20-28,77). Salmış'ın (2012:23) belirttiği gibi, protesto eylemleri aslında demokratik rejimlere, toplumsal kesimlerin taleplerinin açığa vurulması bağlamında önemli işlevler yüklemekte, demokratik talepler yönünde yapılacak reformların, rejimin güçlenmesi bağlamında önem taşımaktadır. Protesto eylemlerini, sürekli olarak art niyetlere kışkırtmalara dayalı faaliyetler olarak görmek, iktidarın geleceği ve birikmiş sorunları çözebilme kapasitesini zayıflatan bir durumdur. Bu bağlamda şiddet içeren davranışların önemli bir bölümünü, yasa kılıfına bürünerek ortaya çıkan, güvenlik güçlerince devlet adına şiddete başvurmak için yasal hak ve yükümlülüklerini yerine getirme amaçlı yapılabilmektedir. Zira her rejim, kolektif hak iddiasını denetlemek ve çevrelemek ve fırsat bulduğunda bastırmak için kendi temsilcileri olan devletin şiddet unsurlarını kullanmada takdir hakkını elinde bulundurmaktadır (Tilly, 2009:305,306). Bu bağlamda, "özgürlük-güvenlik" dengesinin tam sağlanamadığı yönetimlerde kitlesel eylemler, rejimin veya sistemin koruyucusu olan güvenlik güçlerince yıkıcı olarak algılanabilmekte mesela Kaddafi'nin mâlikânesinin önünden geçenlere, buraya bakmalarının yasaklanması gibi uygulamalar, güvenlik gerekçesine dayandırılabilir (Salmış, 2012:102,103,152).

Kısaca otoriter ve totaliter rejimlerde protesto eylemlerine rıza gösterilmediğinden eylemlerin bastırılmasında büyük can kaybı yaşanabilmektedir. Bu bağlamda komünist ideoloji etrafında tutulmaya çalışılan merkezi Doğu Avrupa ülkelerinde, 1960'lı yıllarda başlayan reform yanlısı protesto eylemleri, Sovyetler ve rejim güçleri tarafından şiddetle bastırılırken, Çin'de 1989'da Tianenmen Meydanı'ndaki öğrenci, aydın ve işçi önderliğinde gerçekleştirilen eylemler, askeri birlikler ve zırhlı araçlarla çok kanlı bir şekilde bastırılmıştır.

1.2. Küresel Toplumsal Olaylar

Küresel sistemde devlet politikaları, ekonomik sistem ve iletişim ağları her geçen gün daha fazla sosyal özgürlükleri sınırlandırmakta ve toplumsal olayları tetiklemekte zira toplumsal olaylar, bu özgürlüklerin yeniden kazanılması için yegâne araç halini almaktadır (Can ve Taşçı, 2016:157). Günümüz küresel eylemlerinin esin kaynağını; Batı’da bitmek tükenmeyen bilmeyen finans krizleri, Doğu’da ise diktatörlüklerin yol açtığı Arap Baharı eylemleri oluşturmaktadır. Küresel muhalifler ağırlıklı olarak genç kuşaklardan oluşmakta, kendilerine özgü eylem biçimleriyle örgütlenmede sosyal medya ağlarını ağırlıklı olarak kullanmaktadır. Gösterilerde müthiş bir dayanışma ve iş bölümü gerçekleştirmekte, işgal alanlarında yemek ve temizlik gibi konuları kendileri üstlenmekte ve okuma etkinlikleri düzenlemektedir (Salmış, 2012:307-312). Castells’e göre (2013:17-21), küresel protesto eylemleri, iletişim ve teknolojik gelişmelerin de önemli derecede yönlendiriciliğinde, daha kısa sürede ve daha etkili bir şekilde cereyan etmektedir. İnternetteki sosyal ağlar, iktidarların dayanağını oluşturan iletişim tekellerini elinde bulunduran hükümetlerin veya büyük şirketlerin büyük ölçüde dışında kaldığı özerk alanlardır. Kitlese öz iletişim, bireysel veya kolektif olsun, toplumsal aktörlerin kurumlar karşısındaki özerkliğinin inşasına dönük teknolojik platformu sağlamakta zira hükümet veya diğer kurumların, internetten endişe duymaları buna dayanmaktadır

Her yaştan ve koşuldan insanların bir araya gelerek oluşturduğu birliktelik ve farkındalık ağları, hem Arap dünyasına yayılarak buradaki diktatörlüklerin şiddetiyle yüzleşirken, hem de Batı’daki yurttaşların aleyhine oluşan finansal ve ekonomik krizlerden sorumlu olan finansal elitin yanında yer alan hükümetlere karşı hareketlere yol açmıştır. Yunanistan’da, Portekiz’de, İtalya’da farklı yoğunlukta protesto dalgaları yaşanmış, ancak ABD’de ortaya çıkan ve Time Dergisi’nin “Occupy Wall Street” (Wall Street’i işgal et) eylemcilerini, “yılın isyanı” ilân ettiği protesto dalgaları (Castells, 2013:17-21), son dönemde dikkat çeken önemli ve etkili küresel protestolarıdır. Aslında küresel toplumsal olayların ilk örneği, dünyada “68 Olayları”yla yaşandığı söylenebilir. Zira Wallerstein’in (2013), belirttiği gibi, 2008’den bu yana dünyanın çeşitli bölgelerinde görülen toplumsal hareketler, henüz

sonlanmamış 1968 devriminin devamı olduğu yönünde izlenim uyandırmaktadır. Hareketin kısa sürede örgütlenip tüm dünyaya, Batı'daki gerekçesinin dışına çıksa bile, kısa sürede yayılması, onun küresel niteliğini ortaya koymuştur. Zira “68 Olayları”, kapitalist ekonominin en önemli merkezi olan ABD’de, 1967 yılında Kaliforniya eyaletinde, üniversite öğrencilerinin eğitime daha fazla kaynak aktarılması, üniversite yönetimine öğrencilerinin daha fazla katılım taleplerinin yanında var olan yaşam tarzına itiraz etme amacıyla kampüslerdeki eylemlerle başlamış, daha sonra tüm Avrupa ve özellikle Fransa’ya yayılarak, Paris başta olmak üzere birçok kent merkezinde etkili olmuş, dünyada muhalefet düşüncesi ve geleneğinin yayılmasına yol açmıştı (Tuncel, 2010:87-89). Protestolar, temelde kapitalist sistemde meydana gelen aksaklıkların düzeltilmesi amacına yönelik olup Çaylak ve Baran’ın (2014: 447) belirttiği gibi, Batı toplumlarında dinsel ve bilimsel etmenlerin bileşimi olarak sermayenin birikim mantığı çerçevesinde işlerlik kazanan kapitalistleşme süreci, Batı’da sistematik bir karaktere bürünse de, Kapitalizmin sorunsuz işlediği anlamına gelmemekte zira günümüz Batı kaynaklı toplumsal olayların büyük çoğunluğu kapitalist sistemin krizine dayanmaktadır.

Batı’da kapitalist sistemin kendisinden ziyade, sistemin uygulamalarına dönük sorunları temel alan söz konusu hareket, İkinci ve Üçüncü Dünya ülkelerine yayılarak, Batı’dan farklı bir şekilde kapitalist ve emperyalist düşüncelere karşı olaylara dönüşmüştür. Tuncel’in (2010: 84) belirttiği gibi, “68 Olayları”, dünyaya yayılmasından dolayı küreselleşirken her ülkede farklı özelliklere sahip olarak ortaya çıkması, eylemlerin aynı zamanda yerleştiğini göstermektedir. Bu bağlamda sanayileşme sürecinin henüz başında olan Türkiye gibi ülkelerde Batı’daki itirazlara kaynaklık eden nedenlerden farklı olarak, “emperyalist güçlere karşı koyma” düşüncesine yol açmış zira o dönemde ABD’nin Vietnam’da başlattığı savaş da bu düşüncenin güçlenmesine yol açmıştı (Çaylak ve Baran, 2014:447). Türkiye’de; başlangıçta Ankara’da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ve İstanbul Üniversitesinde, ideolojik düşünceden ziyade, öğrenci sorunlarına dönük bir “boykot” olarak başlasa (Bilgiç, 2014:187) da, sonradan Ortadoğu Teknik Üniversitesi’nde (ODTÜ) Amerikan konsolosluk aracının yakılmasından, ABD 6. filosunun protesto edilmesine kadar, işçilerle birlikte fabrika işgallerine ve köylülerle beraber protesto

eylemlerine dönüşerek geniş bir alanı kapsamış, Avrupa'daki özgürlük taleplerinin aksine, ülkede darbe şartları oluşturulmaya çalışılmıştı (Türköne, 2009:12-77). Çaylak ve Baran'a göre (2014:447), Türkiye'deki "68 Olayları" Batı'daki kadar "özgürlükçü ve sivil" olmaktan ziyade, ordu desteğini arkasına alarak hareket etmeye çalışan bir grup aydın kesimin, yolundan saptığı düşünülen rejimin devrimsel hareketle yıkılması amacına dönüşmüştü. Zira darbe veya muhtıra gibi baskıcı, otoriter düzenlere kapı aralamıştı.

Küresel toplumsal olaylara örnek teşkil eden ABD'de, "Wall Street'i işgal et" eylemleri sosyal medya üzerinden örgütlenmiş, Kuzey Amerika, Avrupa, Asya kıtasındaki ülkelerde düzenlenen protestolarla "ekonomik kriz, işsizlik ve sosyal eşitsizlik" gibi konularla gündeme gelmişti (Salmış, 2012:307-312). Temelde ekonomik problemler ve adil olmayan ekonomik paylaşım tepki olarak ortaya çıkan, ABD'nin New York kentinden başlayan ve kısa sürede küresel bir protesto hareketine dönüşen işgal eylemine imza atan işgalciler, Eylül 2011'den beri "eşit gelir dağılımı" için sokakları mesken tutmuştu. Ülkede en zengin yüzde 1'lik kesimin ülke gelirinin çoğuna sahip olduğuna dikkat çeken ve kendilerini geriye kalan "yüzde 99" olarak niteleyen protestocuların hedefi, finans sektörü, büyük Amerikan şirketleri ve lobilerdi (ntv.com.tr. 01.11.2011). Protesto hareketi kendisini, kurumsal siyasetin dışında konumlandırırken, küresel kapitalizmin merkezi olan "Wall Street"e meydan okumuştur. Hareketinin temel özelliği, adaletsiz bir sisteme karşı koyma adına, toplumu tabandan inşa etmeye dönük bir tartışma mekânı olarak kamusal mekânların işgal alanı olarak seçilmesiydi. Eylemciler, dünya üzerindeki küresel-finansal egemenlik ağlarıyla sembolik mekânların kilit bağlantı noktasını ve uzamlarını ele geçirmek için, özerk internet ağlarını kullanmıştı. Protesto hareketi; konut kampanyalarının daha adilane olarak düzenlenmesi, banka ve finans kurumlarının bazı haksız uygulamalarının kaldırılması dışında, Amerikan yönetiminde ciddi bir politika değişikliği oluşturmasa da, insanlara direnme cesareti sağlamış, kamuoyunun, toplumsal olarak tahammül edilemez bir duruma karşı, sessiz kalmayacağı düşüncesinin güçlenmesine yol açmış, fırsat eşitliğinden dem vuran "Amerikan rüyası" söyleminin "tuzla buz olmasına" (Castells, 2013: 141-177) yol açmıştı.

Diğer yandan Tunus'ta başlayan ve giderek dalgalar halinde diğer Arap ülkelerine yayılan “Arap Baharı” eylemleri, 2010 yılının sonunda başlayan ve 2011 yılının başında neredeyse tüm Arap dünyasına yayılan halk hareketleri olarak, ülkelerin bağımsızlıklarını kazandığı tarihten beri ortaya koyduğu önemli siyasi ve toplumsal olayları teşkil etmekteydi (Baharççek, 2011:20). Protestolar, yoksul bir işportacı olan Muhammed Buazizi'nin, Aralık 2010'da, satış tezgâhına el konulması nedeniyle, hükümet binasının önünde kendisini yakma girişiminin sosyal medyada paylaşılmasıyla başlamış, gösterilerde polis şiddetiyle 147 kişi hayatını kaybetmişti. Tunus'ta 1987'den beri Fransa'nın desteğiyle ayakta duran Zeynel Abidin Bin Ali ve ailesinin Tunus'u terkedip Suudi Arabistan'a sığınmasıyla olaylar durulmuştu. Tunus'tan sonra Mısır'da başlayan isyan dalgaları, daha sonra şiddet yoğunluğu farklı da olsa Cezayir, Fas, Yemen, Sudan, Bahreyn, Suudi Arabistan ve Suriye'de devam etmiş, özellikle Yemen, Libya ve Suriye'de barışçıl başlayan hareketler, rejimlerin uyguladığı şiddet uygulamalarının yanında, yabancı jeopolitik güçlerin kendi nüfuzlarını kurmak (Castells, 2013:34, 92) veya devam ettirmeye dayalı bir strateji savaşına dönüşmüştü. Salmış'a göre (2012:286) “Arap Baharı” eylemleri, temelde üç yönden yorumlanmaktadır: Birincisi, ABD'nin bölgeye dönük Büyük Ortadoğu Planı (BOP)'nin bir yansıması olarak eylemlerin yapay olduğu ve tamamen Batı'nın imalatı olduğu yönündedir. İkincisi, söz konusu eylemleri laik ve Baasçı kesimlerin yerine, rejimin sadece başka bir diktatörlüklerce el değiştiren bir karşı devrim olduğu ve bu süreçte İhvan Hareketi'nin önemli bir rol üstlenerek rejimin niteliğini değiştireceği düşüncesine dayanmaktadır. Üçüncü görüş ise, diktatörlüklerin yıkılışını özgürlük girişimi olarak görmekte, devrimin yerli ve toplumsal dayanaklara dayandığını ileri sürmekte, Batı'nın yeni düzen oluşurken sürece müdahil olarak yöne vermek istediğini belirtmektedir.

Arap Baharı eylemleri, temelde genç kuşaklarca sosyal medya üzerinden kısa sürede örgütlenmesi, temelde lidersiz ve ideolojisiz bir süreç olarak yürümesi ve protestolar boyunca ortaya konan dayanışma ve birliktelik gösterileriyle küresel toplumsal bir eyleme örnek teşkil etmiştir. Tunus'ta başlayan ve Mısır'la birlikte diktatörlerin devrilmesiyle devam eden protesto dalgaları, başlangıçta demokratik bir dalga olarak umutları artırsa da, iktidarı kaybetmek istemeyen rejimlerin

uyguladıkları kanlı şiddet uygulamaları ve Mısır gibi İslami siyasi güçlerin etkin olduğu ve meclisin çoğunluğu elde ettiği bir ülkede, ordu ve onun “Batılı sponsorları”nın, İslamcı anlayışın hâkim olduğu bir siyasi anlayışa karşı çıkması ve “Tahrir Meydanı”nda yüzlerce kişinin ölümü pahasına şiddet olaylarına dönüşmüş (Castells,2013:79,80,92), zira Libya, Suriye ve Yemen gibi ülkelerde, bölge ve emperyalist ülkelerin güç mücadelesi halini almıştır. Kısaca Arap Baharıyla, diktatörlük yönetimlerin çoğu gitse de, otoriter rejimlerin yerinde durduğu gerçeği göz önünde bulundurulursa, protesto hareketinin, Batı’nın kendi çıkarlarına dönük yönlendirdiği görüşü güçlenmektedir. Baharçipek’in (2011:21) belirttiği gibi, Batı yanlısı, halka dayanmayan ancak Batı’nın desteği ile işbaşına gelen yönetimler aracılığıyla Batı’nın bölgeyi yönetmeye devam etmesi, Batılılar tarafından elzem olarak görüldüğünden, Mısır örneğinde olduğu gibi, demokratik yöntemler dışına çıkılmış olması bile Batılılarca fazla bir anlam ifade etmemektedir.

Küresel toplumsal hareket olarak Türkiye’de yaşanan “Gezi Eylemleri”; hükümetin Taksim’i yayalaştırma projesi, Atatürk Kültür Merkezi’nin restorasyonu ve Gezi Parkı yerine Osmanlı dönemi yapıtlarından Topçu Kışlası’nın yeniden inşa etme isteğine olan direniş olarak çıkmıştı. Kongar’a göre (2013:9,20), “birkaç ağacın yerinden sökülmesini önlemek için, masum bir direniş olarak başlayan eylem”, kısa sürede ölü ve yaralanmalara varacak şiddet olaylarına dönüşmüş, zira polis şiddeti ve yönetimin “sert-buyurgan” ve “otoriter” tavırlarına yönelik tepkiyle büyümüşü. Protestoların temel nedeni Konda araştırmasına göre (Gezi Raporu, 2014:68), yüzde 30,6 oranında “hak arama temelli”, yüzde 22,4 oranında “AK Parti karşıtlığı”, yüzde 14,7 oranında “dış mihrak” ve yüzde 11,6 oranında “marjinal örgüt mensupların hareketi” olarak görülmüştür. Zira her 10 kişiden 3’ünün, eylemcileri “hak arayan insanlar” olarak tanımlanması, üzerinde en çok fikir birliği olan tanımdı. Ancak Gezi protestolarının; Arap Baharı dalgasının bir devamı olarak toplumsal dinamiklere ve Batı’nın yönlendirmelerine dayanıp dayanmadığı konusu tartışmaları beraberinde getirmişti.

Söz konusu tartışma ve eleştiriler bağlamında, Sayın’a göre (2013:30,31) hükümet, eylemlerin temelini oluşturduğu iddia edilen, “otoriterleşme” ve “demokratikleşme” sorununu görmezden gelerek, diyalog ve uzlaşmadan kaçınmış,

eylemleri kendisine karşı yürütülen bir “komplo” olarak görmüş, “bölücü iç ve dış mihraklar” ile “faiz lobisini” hedef göstermişti. Zira protestoların, “dış mihraktan” ziyade içerde bir karşılığı olan sosyolojiye dayanıp dayanmadığı konusu (Öğütle ve Göker, 2014) tartışılırken, Akyol'a göre (*Hürriyet*, 19.06. 2013) söz konusu bölücü “iç/dış mihraklar ve faiz lobisi” söylemi, olaylara sosyolojik açıdan değil, “komplocu” tarzdan yaklaşıldığını göstermektedir. Polat'a göre (2015:13), Gezi Parkı direnişine katılan ve “apolitik” olarak nitelendirilen, kendi taleplerini ifade etmek için geleneksel bir parti ve lider çatısı altında birleşme ihtiyacı duymadan, sermayenin kentsel yağmasına karşı katıldıkları bu eylem, bir gençlik veya çevreci bir hareket olmanın çok ötesine geçmektedir. Küresel dünya kapitalist sisteminin bir parçası olan Türkiye'deki siyasal çatışmaları tek başına ele almak ve sadece komplo olarak değerlendirmek gerçekliğin eksik okunmasına sebebiyet verebilecektir. Protestolarda Erdoğan'ın, “yüzde elli'yi evinde zor tutuyorum, halk sokağa çıkınca göstericiler kaçacak delik ararlar” (*Hürriyet*, 04.06.2013) türünden açıklamaları, meseleye demokratik ve uzlaşmacı bir yaklaşımdan ziyade, “milli iradeci-çoğunlukçu” yaklaşımı sergilediği görülmüştü.

Buna karşın Gezi protestolarının, kamuoyunda “gençlik devrimi” gibi sunulması ve “bundan sonra hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı” vurgusu, AK Parti'nin içerde ve dışarda maruz kaldığı eleştiriler ve özellikle dalgalar halinde yayılan “Arap Baharı” bağlamında düşünüldüğünde, savunmacı ve güvenlikçi refleksleri ve endişeleri anlaşılabilir hale getirmektedir. Gezi hadisesi, ülke siyasi tarihinin en kritik kırılmalarının gelişmekte olduğu bir zaman aralığında ortaya çıkmıştı. Zira yeni anayasa tartışmalarının ikircikli umutlarla da olsa gündemde olduğu, Kürt meselesinin ve çözüm sürecinin “ümitvar” bir noktada olduğu, bu iki sürecin başarıyla sonuçlanması durumunda, eski devlet zihniyetini tamamen değiştirecek potansiyele sahip olduğu (Gezi Raporu,2014:78) gibi nedenler, protestoların “hak arama” temelli olduğu argümanını tartışılır hale getirmiştir. Sonuçta Yayla'nın (2013:174) belirttiği gibi, eylemlerde “sivil” nitelikli bir şiddet söz konusu olmuş, zira kamu binalarına yapılan saldırılar ve verilen tahribatlar, AK Parti binalarının ateşe verilmesi, çok sayıda polisin yaralanması ve başlatılan alan işgalleri gibi şiddet olayları, dünyanın her ülkesinde şiddete şiddetle karşılık

verilmesine yol açmaktadır. Başlangıçta masum bir eylem olarak başladığı belirtilse de şiddet eylemlerine evrilen protestoların meşruiyetini ortadan kaldırdığı gibi, sürecin barışçıl bir şekilde ve kısa zamanda sona ermesini engellemiştir.

2. Fransa ve “Sarı Yelekliler” Protestoları

Günümüz Batı medeniyeti, feodal dönem sonrası yaşanan bazı gelişmeler ve özellikle yaşanan devrimsel nitelikteki toplumsal olaylarla şekillenmiştir. Moore’a göre (2012:21, 22,205), Batı’daki devrimler ve iç savaşlar, liberal demokrasiye yönelik önemli değişim hareketler olarak ortaya çıkmış zira Batı’nın demokrasi tarihi, farklı toplumsal kesimlerin mücadele, çatışma veya uzlaşmasına dayalı uzun süreli gelişmelerin şekillendirdiği bir tarih olmuştur. Erkan’ın (1990:87) belirttiği gibi, Batı’da ekonomik ve politik sistemlerin oluşması, ekonominin maddi alt yapısı, beşeri sermaye ve kurumsal altyapının belli boyutlara ulaşmasıyla mümkün olmuştur. Batı’da bu süreç, kendi doğal mecrasında ve kesintisiz bir biçimde, “mücadele-oluşum” süreçlerden geçerek günümüz liberal-çoğulcu ekonomik ve siyasal yapıyı doğurmuştur. Batı’da toplumsal kesimlerin hak elde etme veya haksızlığa karşı mücadele anlayışı, onların siyasi ve toplumsal kültürünün önemli bir parçası haline gelmiştir.

2.1. Fransa’da Devrim ve Protesto Dalgaları

1789 Devrimi Fransa’da; toplumsal açıdan eşitsiz görülen monarşik yönetimin iflasın eşiğine gelmesi, zengin kesimlerin yanında devasa oranda çöp toplayan mülksüzler varlığı, Fransa’nın Amerika’nın bağımsızlık savaşına destek vermesi, 1756-63 “Yediyıl Savaşı”nın getirdiği ekonomik sıkıntılar ve Britanya’yı emperyal denizlerde mağlup edememesi gibi nedenlere bağlı olarak gerçekleşmişti (Lewis, 2003:118,123). Kendisinden ortalama Yüzyıl öncesinde gerçekleşen İngiliz devriminden farklı olan Fransız Devrimi’nde, uzlaşmaya dayalı barışçıl yapı değişikliği söz konusu olmadığından, radikal yöntem ve şiddetin söz konusu olduğu kesintili ve uzun bir sürece girilmiştir. Fransız aristokrasisinin, ekonomik ve siyasal yönden özerk olmaması, monarşinin denetimini zorlaştırmıştır (Moore, 2012:71-145). Fransa’da devrim sonuçlarını, kilise ve papazlar gibi, kral da hiç kabullenmemiş, hatta 1791 Anayasasını kabul etmeye yanaşmamış, Kral’ın

yurtdışına kaçma girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştı (Lewis, 2003:125,126). Fransa'da kuramsal demokrasi, zenginlerin, mülk sahiplerinin ve erkeklerin demokratik haklarını merkeze alması ve kadınların siyasi sürece katılımını kısıtlaması nedeniyle cumhuriyetin kısa sürede inşasını perdelemişti. Zira peş peşe yaşanan cumhuriyet denemeleri söz konusu sancılı sürecin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Fransız Devrimi, sonuçları açısından bir yandan demokratik yönden hak ve özgürlük mücadelesinin önemli bir köşe taşıni teşkil ederken, diğer yandan istikrarsızlığı ifade eden çatışma, gösteri ve şiddet olaylarının da tetikleyicisi olmuştur. Saybaşılı'nın (1995:166,167) belirttiği gibi İngiltere'de devrim, demokrasinin barışçıl ve uzlaşya dayalı olarak yerleşmesini sağlarken, yaklaşık yüzyıl zaman farkıyla gerçekleşen Fransa'daki devrim, kanlı ve sıkıntılı bir sürece dönüşmüş ancak sonuçları bakımından evrensel nitelikteki anlayış ve değerlerin yerleşmesine yol açmıştır. Ağustos 1789'da yayınlanan "*İnsan ve Yurттаş Hakları Bildirisi*"; insanların özgür ve haklar bakımından eşit olduğuna, mülkiyetin kutsallığına ve dokunulmazlığına, devrimin manifestosu niteliğini taşıyan özgürlük, eşitlik ve kardeşlik konusuna vurgu yapmıştı. Devrimin getirdiği rüzgarla, Avrupa'da bağımsızlık hareketleri güç kazanmış (Öymen, 2011:67), Toku'nun (2002:36) belirttiği gibi, devrimle Ortaçağ'ın devlet-toplum anlayışı değişerek, "Tanrı hakları sistemi" yerine "insan hakları sistemi" konulmuş, cumhuriyet rejimi diğer yönetim biçimleri arasından, tek rasyonel bir yönetim biçimi halini almıştı.

Diğer yandan Fransız devrimi, burjuva liberalizmi ve evrensel özgürlüklere direk kapı aralamamış, devrimin seyri sınıfları ve sınıf çatışmasını açığa çıkarmıştı. Rus anarşist Pyort Kropotkin, Fransız Devrimi'nin tüm komünist, anarşist ve sosyalist kavramların kaynağı olduğunu belirtmiştir (Geary, 2003:173). Zira Fransız Devrimi, 1793-1815 yılları arasında tüm Avrupa'da savaş ve çatışmalara yol açmış, yönetimler birbirlerini liberalizm, milliyetçilik, radikalizm ve cumhuriyetçilik gibi, tehlike gördükleri düşüncelere karşı desteklerken, Fransa bu tür düşünce ve faaliyetlerin merkezi olarak görülmüştü (Lewis, 2003:118). Breuilly'in (2003:148,149) belirttiği 1830 Paris olayları, Almanya ve İtalya'da karışıklıklara yol açmış ve 1831 Polonya ayaklanması bununla ilişkilendirilmiştir. 1840'lı yılların

ortasından itibaren artan işsizlik ve ekonomik sorunların da etkisiyle protestolar devamlı hale gelmeye başlamıştır. Fransa’da devrim sonrası yaşanan şiddet ve gösteri olaylarını, 1848 devrimi ve kitlesel halk toplanmaları ve yürüyüşler takip etmiş, Napolyon’un 1851’deki hükümet darbesi ve kurmaya çalıştığı baskıcı imparatorluğa karşı kolektif eylemler kendisini göstermişti. 1870-1940 arası kapsayan “Üçüncü Cumhuriyet”le beraber hak iddialarının gösterileri standart bir hâl alırken, 1940-1944 yılları arasındaki Alman işgali, gösterilerin yeniden yaşanmasına yol açmıştı. Zira Fransa’da 1958’de Cezayir üzerinden taraflar ve karşıtlar arasındaki tartışmalar, göstericilerin Millet Meclisi’ne yürütmesine yol açmış, Mayıs 1961’de, Cezayir’li ve yalnızca Kuzey Afrikalı Müslümanlar için dayatılan sokağa çıkma yasağına karşı yapılan protesto eylemlerinde, görev alan sekiz bin polis, yaklaşık ikiyüz eylemciyi öldürmüştü. Zira Mayıs 1968’de ‘Sorbonne Üniversitesi’nin rektörünün, reformları tartışmak için toplanan öğrencileri kovmasıyla başlayan sokaklardaki kalabalık öğrenci gösterileri, hükümet politikalarına ve temelde De Gaulle politikalarına karşıtlığı ifade ederken (Tilly, 2009:321-328), eylemcilerin polise veya polis korumalı bölgeye, sembolik anlam taşıyan yer veya mülkiyetlere saldırı yapması ve işgal etme, çevreleme olayları, şiddetin yaşanmasına yol açmış, böylece devrim sonrası Fransa, gösteri ve protesto eylemlerinin ve şiddet olaylarının yaşandığı bir hüviyete bürünmüştür.

2.2. “Sarı Yelekliler” Hareketi

Demokratik ülkelerde tepkileri ve talepleri ilgililere duyurmayı sağlayan; parlamento, siyasi partiler, sendikalar, meslek grupları, sivil toplum kuruluşları, medya gibi demokratik unsurlar söz konusu olsa da, zaman zaman toplumun çeşitli kesimlerinin şikâyet ve isteklerini duyurmak için sokaklara dökülmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Zira toplumsal olayların merkezi konumundaki Fransa’da halkın bu yola başvurusu adeta bir “milli spor” veya gelenek haline gelmiştir (Kohen, *Hürriyet*, 11.12.2018). “Sarı Yelekliler” protestosu, sadece siyasal sisteme değil, toplumsal muhalefetin yerleşik örgütlenme ve eylem biçimlerine de bir itiraz ve aşağıdan yükselen halk hareketleri olarak aracı/temsili örgütlenmelerden uzaklaşan, “doğrudan” bir nitelik kazanan bir eylemdi (Yıldırım, *Cumhuriyet*, 28.11.2018). Hareketin bir ideolojisi ve liderinin olmaması, ekonomik sorunları temel alması

destek cephesinin genişlemesine yol açmıştır. Kasım 2018'de başlayan Sarı Yelekliler protestoları, ekonomik temelli ve kitlelerin sosyal medya üzerinden örgütlenmesiyle kısa sürede etkinlik kazanmış, isimlerini de giydikleri fosforlu sarı yeleklerden almışlardır. Ülkedeki akaryakıt zamlarını ve Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un politikalarını protesto etmek için binlerce kişi sokaklara dökülmüş, kimi zaman gösteriler şiddet içerikli görüntülere yol açmış, yollar kapatılmış, rafineriler abluka altına alınmıştır.

Sosyal medya üzerinden organize edilen Sarı Yelekliler hareketi; her siyasi görüşten ve yaştan insanın katıldığı, gösterileri organize eden ideolojik veya örgütlü bir yapının ve liderlerinin olmadığı, yalnızca hükümetle müzakereleri yürütmek için sekiz kişilik bir temsil heyetinin söz konusu olduğu bir hareketti (Kaplan, *Star*, 2018). Fransa'da Komünist “Yeniden Doğuş Cephesi” (PRCF) ve Le Pen'in partisi olan Ulusal Cephe (Front National) Partisi, açık destek sunsa da göstericiler parti veya sendikaların “sahiplenme” çabalarına set çekmişti (*Habertürk*, 01.12.2018). Fransa'da Sarı Yelekliler protestosunu başlatan akaryakıt zammı, aslında bardağı taşıran son damlaydı. Söz konusu protestolar, temelde akaryakıt zammına karşı tepkiyi ifade eden bir hareket olarak lanse edilse de gerçekte bunun ötesinde, sosyo-ekonomik temelde önemli sorunlara dayanmaktaydı. Zira 2008 küresel ekonomik krizi bütün dünyayı sarsmış, küreselleşmenin en önemli aktörlerinden Avrupa Birliği (AB) krize ortak bir çare bulamamış, Fransa da bu olumsuz tablodan nasibini almıştı. Küresel ekonomik kriz, işsizliğin ve yoksulluğun artmasına neden olurken, Fransa'da Sarkozy, Hollande ve Macron gibi son dönemde yönetimde bulunan kişilerin ortaya koyduğu çözüm, ekonomik krizin yükünü çalışanların ve emekçilerin üzerine yıkarak, kemer sıkma paketleri, vergilerin artırılması, sosyal yardımların kısılması yönündeydi (Taşdelen, *Aydınlık*, 2018).

Diğer yandan Fransa'da maaşlardan vergi kesintisi yüzde 37,3'ü bulurken, Macron büyük şirketlere vergi indirimini yapmış, 1 milyon 300 bin Euro'nun üzerinde varlığı olanlar için konulmuş Servet Vergisi'ni kaldırması şaşkınlıkla karşılanmıştı. İşten çıkarmaları kolaylaştıracak ve çalışanların tazminat haklarını budayacak şekilde çalışma yasasında reforma gidilmişti. Söz konusu düzenlemeler, özel yetkiyle parlamentoyu *bypass* eden kararnamelerle yapılmıştı (*Habertürk*, 01.12.2018). Zira

Fransa, araç yakıtından vergi alımında Avrupa’da üçüncü durumda olmakla birlikte 2017’de dizel yakıt yüzde 23 oranında zamlanmıştı. Yeni vergiyle birlikte bu artış katlanacak olmakla birlikte, Fransa’da çalışma şartlarının giderek esnekleşmesi, kent merkezlerindeki pahalılıkla birleşmişti. Bu durum, geçim sıkıntısı yaşayan Fransızları, kente yakın ya da kent dışı yerleşimlere ve mecburi araç kullanımına yöneltmişti (Yıldırım, *Cumhuriyet*, 28.11.2018). Macron, vergileri artırma sebebinin temelde; iklim değişikliğiyle mücadele politikaları, benzin ve motorin gibi fosil yakıtlara bağımlılığı azaltarak yenilenebilir enerji girişimlerinin önünü açmayı hedefleriyle açıklasa da (Kaplan, *Star*, 2018), akaryakıtta yapılan zamlar, geçmişten beri yaşanan memnuniyetsizliği açığa çıkarmıştı.

Sarı Yelekliler protestocuları Macron’a seçimde, kendisinin orijinal halk desteğinin sadece yüzde 24 olduğunu hatırlatarak, ikinci turda Le Pen’i engellemek isteyenlerin ödünç oylarıyla Macron’un yüzde 66 ile seçimleri kazandığını vurgulamış (*Habertürk*, 01.12.2018), zira protstocular Macron’u; “elitist, iş alemi yanlısı, işveren iş birlikçisi” olmakla suçlamaktaydı. Fransızların yüzde 72’si, gösterilerdeki şiddet olaylarına rağmen protestoculara destek vermekteydi (Yeniçeri, *Yeniçağ*, 11.12.2018). Kısaca Kohen’in (*Hürriyet*, 07.12.2018) belirttiği gibi, gösterinin görünürdeki nedeni akaryakıt zammı olsa da bu kadar farklı insanı bir araya getiren asıl sebep, hayat pahalılığından, geçim sıkıntısından, sosyal dengesizliklerden duydukları öfkeydi. Zira hedef de bu sorunların sorumlusu olarak görülen ve daha çok zenginlerin veya elitlerin adamı sayılan Cumhurbaşkanı Macron’du. Dolayısıyla, “Sarı Yelekliler” benzin zammını protesto etmenin ötesinde geniş kapsamlı, ekonomik ve siyasal talepleri de olan bir hareket niteliğini almaya başlamıştı.

Protestoların 17 Kasım 2018’de başlaması üzerinden henüz bir ay bile geçmeden, Ekonomi Bakanı Bruno Le Maire, protestolar nedeniyle nakliye ve lojistik şirketlerinin zararının yaklaşık 400 milyon Euro olduğuna dikkat çekmekteydi. Fransız basınında çıkan haberlere göre, 1 Aralık Cumartesi Paris’in sembollerinden Champs-Elysees Caddesi ve çevresinde düzenlenen gösteriler, çevrede 3 ila dört 4 milyon Euro’luk hasara neden olmuştu. Champs-Elysees’de, 24 Kasım’da düzenlenen eylemlerde esnafın toplam kaybının 8 milyon Euro olduğu

ifade edilmekteydi. Dünyaca ünlü markaların mağazaları, pastaneler ve otomobil galerilerinin bulunduğu caddede, esnaf gösteriler nedeniyle kepenk kapatmış, bazı iş yerleri yağmalanmış (*Hürriyet*, 04.12.2018), eylemlerde 58 bin kişiyi işsiz kalmış, bunun devlete maliyeti 32 milyon Euro olmuştu. Aralık'ta Paris'e gerçekleştirilecek uluslararası uçuşlarda yüzde 5-10 aralığında düşüş yaşanırken, 2019'un ilk 3 ayı için, Paris'e uçuş rezervasyonlarında da yüzde 6,8 gerileme olmuştu (www.ntv.com.tr. 14.01.2019).

Protestolarda maddi kayıpların yanında, polisle eylemcilerin çatışması, kamu kurumlarına yapılan saldırılar, sokaklarda alevlerin yükselmesiyle polisin eylemcilere sert müdahalesi dikkati çekmişti. Polis, eylemlere biber gazı ile müdahale etmiş, gösterilerde 10 kişi hayatını kaybetmiş, binin üzerinde kişi yaralanmıştı (ntv.com.tr. 16.01.2019). Protestolara yönelik biber gazı kullanılması nedeniyle yaralanmalar söz konusu olsa da Fransa İçişleri Bakanı Christophe Castaner, polisin biber gazı kullanmasının yasaklanmasına karşı olduğunu, zira polisin kendini korumak için biber gazına ihtiyacı olduğunu savunmuş, biber gazı yasaklandığında polisin silah veya güç kullanması gerekeceğini, bunu da istemediğini belirtmişti (*Habertürk.com.tr*. 30.01.2019). Bu konuda ülke içi ve dış kamuoyunda en çok infial uyandıran polis şiddeti, Paris yakınlarındaki bir okulda, aralarında çocuk yaşta kişiler de bulunduğu 150'den fazla genç protestocuların diz çöktürülmesi ve ellerinin ters kelepçeyle bağlanmasıyla gözler önüne serilmişti (*Milliyet* 07.12.2018). Şiddet görüntüleri sosyal medyada büyük tepki toplamış, anayasal hakları koruma görevini yürüten bağımsız denetim kurumu, liseli gençlerin gözaltına alınmasıyla ilgili soruşturma başlatsa da sonuç alınamamıştı. İçişleri Bakanı Castaner, gözaltıların ciddi şiddet olaylarından sonra gerçekleştiğini, eylemcilerin düzinelerce molotof kokteyli attıktan sonra gözaltına alındıklarını belirterek ([www. bbc.com](http://www.bbc.com)) şiddeti meşrulaştırmaya çalışırken, söz konusu görüntülere AB'nce tepki konulmamış olması dikkat çekiciydi.

Tüm şiddet görüntülerine rağmen sonuçta “Sarı Yelekliler” protestoları kısa sürede sonuç almıştı. Zira Macron geri adım atmak zorunda kalmış, protestolarda planlanan petrol vergisi zammının, 6 ay ertelenmesi teklifi tepkiyle karşılandığından, zammı tamamen iptal etmek zorunda kalmıştı (*Hürriyet*, 06.12.2018). Fransa

Başbakanlık Ofisi, Başbakan Edouard Philippe'in ülke genelinde akaryakıtta getirilen vergi zamlarının geri çekileceğini duyurmuştu (*Hürriyet*, 04.12.2018). Bunun yanında Macron, şirketlere ek maliyet yükü getirilmeden asgari ücrete 2019 itibarıyla, aylık 100 Euro zam yapılacağını açıklamış, işverenlerden çalışanlarına dönük yılsonunda prim ödemesini isteyerek 2 bin Euro'nun altındaki emeklilik maaşlarından artık kesinti yapılmayacağını duyurmuştu (ntv.com.tr.23.12.2018). Macron, gösterilerinin neden olduğu sorunlara çözüm bulmak için müzakere toplantıları başlatmış ve yaklaşık 600 yüz belediye başkanı ile bir araya gelerek ülkedeki ekonomik, sosyal ve demokrasi sorunlarının uzun yıllara dayandığını ve Sarı Yelekliler hareketini de buna dayandırmıştı (ntv.com.tr. 16.01.2019). Ülke çapında müzakerelerin yürütüleceğini belirten Macron, ülkede bazı vatandaşların vergilerin yüksek, kamu hizmetlerinin yetersiz olması, maaşların düşük ve insani şartlarda yaşamının zorluğu nedeniyle öfkenin farkında olduğunu belirtmişti. İşsizlikle mücadelenin kendisi için öncelikli bir konu olduğuna işaret eden Macron, adaletsizlikleri gidermek için yeni bir sosyal sistemin inşa edilmesi gerektiğini belirtmiş, müzakerelerde vergi sistemi, kamu harcamaları, devlet kurumlarının işleyişi, iklim değişikliği ve demokrasi konularının ele alınacağını (www.ntv.com.tr. 14.01.2019) belirterek, sorunların temelde demokratik yöntemlerle, müzakere ve barışçıl yöntemlerle çözülebileceği belirtmişti.

Ancak söz konusu geri adımlar, hükümetin uzlaşısı ve protestoları iptal çağrılarına rağmen, protestocular bundan sonra cumartesi günleri ülke genelinde gösterilerin yapılacağını belirtmişti. Protestocular, Macron'un Fransızların yaşadıkları zorlukları anladığını söylemesine rağmen, ekonomik şartlarını iyileştirecek somut ve kalıcı adımlar atmadığını belirtmekteydiler. Ekonomik şartların düzeltilmesine ek olarak, bazı anayasa maddelerin değiştirilmesi, yasalar için referandum hakkı verilmesini ve uluslararası anlaşmaların da halk oylamasına götürülmesini talep etmekteydiler (*Habertürk*.com.tr. 13.12.2018). Özcan Yeniçeri (*Yeniçağ*, 11.12.2018), göstericilerin temel taleplerini; esnafları destekleyici önlemlerin alınması, emeklilik maaşların Bin 200 Euro'nun altında olmaması, büyük şirketlerin vergilerini ödemesi, işsiz olanlar için iş imkânlarının sağlanması, gaz ve elektrik fiyatlarının düşürülmesi, emeklilik yaşınının 65 yaş olması, referandumun

anayasaya girmesi ve şehir merkezlerinde ev kiralalarının düşürülmesi olarak belirtmektedir. Sonuçta, Sarı Yelekliler eylemleri, yönetimce başlangıçta hafife alınsa da, olayların büyümesiyle ciddiye alınmış, eylemler akaryakıt zammına bir tepki olarak ortaya çıksa da sorunun temeli, belki de Macron'un kısa sürede çözüm bulamayacağı ve onun siyasi hayatına mâl olacak derecede köklü sorunlara dayandığından, protestolarının nereye kadar devam edeceği ve ne yönde evrileceğini zaman ve gelişmeler tayin edecektir.

2.3. Türkiye'nin Sarı Yelekliler Hareketine Tepkisi ve Sonuç

Türkiye'de toplanma özgürlüğü, toplumsal olayların düzenlenme şekilleri, yasal sınırlamalar, göstericilerin hak ve sorumlulukları, cezai hal ve şartları, güvenlik birimlerinin toplumsal olayların yönetiminde yetki ve sorumluluklarını düzenleyen "2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu", belirli konularda halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu oluşturmak suretiyle ilgili konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzelkişiler tarafından düzenlenen açık ve kapalı yer toplantıları ve yürüyüşlerden bahsetmekte zira halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu oluşturmak amacına vurgu yapmaktadır (Can ve Taşçı, 2016: 158). Salmış'a göre (2012:73), halkı aydınlatmak ve kamuoyu oluşturmak amacı dışındaki tüm eylemler ters tepkiye dönüşüp savunulan görüşün etkisiz hale gelmesine yol açabilir. Zira protesto ve demokratik uzlaşma kültürü oturmamış ülkelerde her türlü mesele, karşılıklı kutuplaşma veya çatışmaya yol açabilmekte zira protesto eylemlerinin şiddetten uzak ahlaki çerçevede kalması, onun meşruluk ve kabul edilebilirlik durumunu güçlendirmektedir.

Türkiye'de, Sarı Yelekliler protestolarına karşı tepki, yakın geçmişte yaşanan, Batı menşeli "68 olayları" ve "Gezi" protestolarından bağımsız olmayıp söz konusu eylemleri yeniden tetikleyebileceği yönündeki endişeye dayandığı söylenebilir. Bu konuda Tamer'in ifade ettiği (*Hürriyet*, 08.12.2018), "adına sirayet dedikleri, her türlü bulaşıcı akımı hep Fransa icat eder, sonra da ihraç eder. İhraç ettiği ülkeler, o akımın tahribatıyla yıllarca boğuşadursun Fransa, hiçbir şey olmamış gibi normale dönüp yoluna devam eder. Fransa'da bugün yapılan eylemi merak etmeyin. Fransa, bu sarı tehlikeyi de atlatır. Lakin öbür ülkeler ne halt eder onu bilemem. Aman ha, siz siz olun, fazla özenmeyin. Hele Bir Macron aramak gibi bir sevdanız varsa,

hemen vazgeçin” şeklindeki değerlendirmesi, Türkiye’nin Sarı Yelekliler protestolarına dönük endişe ve tavrına bir nevi tercüman olmaktadır. Zira Sarı Yelekliler hareketinin Hollanda’ya sıçraması, Amsterdam da dahil Hollanda’nın 11 ayrı noktasında protestocuların eylem yapması, AB kurumlarına ve NATO’ya ev sahipliği yapan başkent Brüksel’de protesto gösterileri başlamadan önce polisin 50 kişiyi gözaltına alması (*Türkiye*, 08.12.2018) gibi gelişmeler, protestoların diğer ülkelere yayılabileceği endişesini artırmıştır.

Türkiye’de yaşanan Gezi protestolarında, polis şiddeti ve hükümetin uzlaşmaz tavır içinde olduğu yönündeki iç ve dış kaynaklı eleştiriler söz konusu olsa da Sarı Yelekliler eyleminde yaşanan şiddet olayları, Türk yetkililerine haklı bir söylem alanı açmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan, “Avrupa sokaklarındaki görüntüleri endişeyle takip ediyoruz. Biz, hem göstericilerin yol açtığı kaos görüntülerine, hem de onlara uygulanan orantısız şiddete karşıyız. Ortaya çıkan manzara göstermektedir ki Avrupa demokrasi dersinden de insan hakları dersinden de özgürlükler dersinden de sınıfta kalmıştır” (*Hürriyet*, 08.12.2018) derken, bu konuda sessiz kalan Batılı ülkelerini eleştirerek, “Gezi olaylarında uluslararası medya Taksim’i gösterdi. Şu anda Paris’te olaylar var. Ama görmüyorlar” (*Sabah*, 26.11.2018) şeklinde itirazda bulunmuş, Batı’nın çifte standardına vurgu yapmıştı. Bu konuda Miş’in (*Türkiye*, 04. 12. 2018) belirttiği gibi, Gezi Parkı şiddet eylemlerini destekleyen, eylemleri sonlandırmaya yönelik hükümetin attığı adımları eleştiren Batı, Fransa’nın Sarı Yelekliler eylemine sessiz kalmakla birlikte, Fransa hükûmetine ve devletine ses çıkarmamıştı. Zira Avrupa Parlamentosu (AP) “Gezi Eylemleri”nde Türkiye’yi kınamış, polisi göstericilere şiddet kullanmakla eleştirmiş, tutuklanan protestocuların salıverilmesini istemişti.

Sarı Yelekler protestosu, yakın geçmişte yaşanan Gezi protestolarının olumsuz psikolojisini henüz tam olarak atamayan Türkiye’de endişeyle takip edilmekteydi. Zira Kısa sürede yayılma eğilimi gösteren protestolar, talepler ve söylemler tamamen farklı olsa da partiler üstü ve örgütsüz olmaları nedeniyle kimilerine “Gezi Parkı Eylemleri”ni, kimilerine de “Arap Baharı”nı hatırlatmıştı (*Habertürk*, 01.12.2018). Son dönemde Türkiye’de yaşanan ekonomik sıkıntılar temelinde, akaryakıt ürünleri başta olmak üzere, birçok ürüne yapılan zamlar nedeniyle, bir televizyon kanalı

haber sunucusunun, “Hadi bakalım barışçıl bir eylemle zamları ve doğalgaz zamlarını protesto edelim” şeklindeki ifadeleri, yönetim kademesinde endişe ve öfkeyi beraberinde getirmişti. Cumhurbaşkanı Erdoğan, “Birileri çıkmış, portakal mıdır, mandalina mıdır, narenciye midir? Sokağa çağırıyor. Haddini bil, haddini. Bilmezsen haddini, bu millet patlatır enseni. Bu milletle dalga geçilmez. Öyle buldun ekranı, ekrandan bu milleti sokağa çağırarak... Sokağa mı çağırıyorsun? İşte buyur. Bu ülkede benim milletimin onuruyla oynanmaz. Hesabı ağır olur” ifadelerini (www.internethaber.com. 17.12.2018) kullanırken, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Genel Başkanı Devlet Bahçeli, “Sarı yelek terörüne özenen varsa bunun bedelini çok ağır öder. Sarı yelek giyen çıplak yatmayı göze almalı” (*Hürriyet*,12.12.2018) şekline açıklama yaparak, muhtemel bir protesto eylemi ve eylemcilerini sert bir dille uyarılmışlardı.

Fransa'daki “Sarı Yelekliler” hareketinin, Türkiye’de yeni bir Gezi protestolarına dönüşme ihtimalinin zayıf olduğu aşikârdır. Doksanlı yıllarda ve İkibinli yılların başında, derin ekonomik krizler yaşayan Türkiye’de; ekonomik sorunlar temelinde bazı sendikaların ve sivil toplum örgütlerinin sokak eylemleri söz konusu olsa da Fransa'daki Sarı Yelekliler protestoları gibi protestoların söz konusu olmadığı bir gerçektir. Bu konuda Ünal (*Yenişafak*, 17.12.2018), Türkiye’de artık, Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ)’nün etkisi olmadığından, FETÖ’nün Türkiye solunu parmağında oynatacağı ajanları, sol görünümlü sahte sosyal medyasının olmadığını, göstericileri önce tahrik edecek FETÖ’cü polislerin ve göstericilerin sırtını sıvazlayıp salıverecek, FETÖ’cü hâkim-savcılarının ve ülkeyi kışkırtacak ajan provokatörlerin olmadığını belirterek, bu kadar yoktan bir Gezi’nin çıkmayacağını belirtmektedir. Zira Türkiye’nin içinden geçtiği, 15 Temmuz darbe girişimi ve Olağanüstü Hal uygulamaları ve bu süreçte yaşanan tutuklamalar, görevden alma ve yürütülen soruşturmanın söz konusu olduğu bir ortamda, yeni bir “Gezi” teşebbüsünün olması düşük bir ihtimâldir.

Genel olarak belirtmek gerekirse, Türkiye’nin de içinde bulunduğu Doğu toplumlarının sosyo-ekonomik yapısı ve devlet-toplum ilişkisi Batı’dan farklı olduğundan, Batı’daki protesto hareketleri, hak elde mücadelesi olarak görülürken, söz konusu bu coğrafyada devleti yıkmaya dönük hareket olarak algılanabilmektedir.

Zira gerek Türkiye'deki Gezi olayları ve gerekse Arap Baharı eylemlerinde, Batı'nın yanlı ve demokratik tavırdan uzak yaklaşımları bu düşünceyi güçlendirmektedir. Ancak meşru bir gerekçeye dayandığı belirtilse de şiddet eylemleriyle meşruiyetini yitiren Gezi eyleminde yaşanan sıkıntıların bahane edilerek, demokratik hak olan protestoların ve buna teşebbüs edenlerin, '*tehditvari*' bir dille uyarılmasının da demokratik anlayışla uyuşmadığı aşikârdır. Kısaca Salmış'ın (2012: 38-45) belirttiği gibi, demokrasi kültürü tam oturmayan Doğu toplumları, temelde lider odaklı bir kültür içinde şekillendiğinden, karar vericilerin meşruluk anlayışı, farklı toplumsal kesimlerle tam olarak örtüşmediğinden, tepki hareketleri büyük baskıyla perdelenmekte veya bu yöndeki teşebbüsün bedelinin çok ağır olacağı yönündeki mesajlar sürekli verildiğinden, sessizlik ve kendisini ifade etmeme anlayışı hâkim olmakta zira iktidarlarca da dikkate alınmamaktadır.

Kaynakça

Akyol, T. "İtidal Zamanı", *Hürriyet*, 19.06.2013.

Baharççek A. "Arap Dünyasındaki Değişimin Anlamı, *Birey ve Toplum*, Bahar 2011, 1/1, ss.19-30.

"Belçika'da da 'sarı yelekliler' protestosu", *Türkiye Gazetesi*, 08.12.2018.

<https://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/592470.aspx>. (18.12.2018).

Bilgiç T.Ü. (2014). "İç ve Dış Politikada Çeşitlilik:1965-1971", *İç ve Dış Gelişmelerle Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1946-2012*, (Ed). T.Ü. Bilgiç, C. Göktepe, Ufuk Y. İstanbul, ss.155-218.

Breuilly J. (2003). "1848 Devrimleri", *Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek:1560-1991*, (Der). David Parker, Dost Kitabevi, Ankara, ss.142-170.

Can A. Taşçı U. (2016). "Teoriler Işığında Toplumsal Olayların Gelişimi ve Yönetimi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Fırat University Journal of Social Science*, 2016, Cilt: 26/1, ss. 151-170.

Castells, M. (2013). *İsyen ve Umut Ağları: İnternet Çağında Toplumsal Hareketler*, Koç Üniv. Yayınları, N.36, İstanbul.

Çaylak A. Baran H. (2014). "Türkiye'de Kemalist Rejimin Ordu ve Anayasa İle Pekişmesi ve Darbeler Arası Dönem (1960-1970)", *Osmanlı'dan İkininli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi*, 5. Bsm. (Ed). A. Çaylak ve Diğ. Savaş Y. Ankara, ss.521-461.

"Erdoğan: Umarım Paris'te 'Zulüm 1789'da başladı' yazıları görmeyiz" *Hürriyet*, 08.12.2018.

<http://www.milliyet.com.tr/cumhurbaskani-erdogan-dan-onemli-siyaset-2791803/>

Erkan, Hüsnü (1990). "Türkiye'de Demokrasinin Ekonomik Temelleri", Türk Demokrasi Vakfı (TDV), (Haz) H. Erkan, Dokuz Eylül Üniv. Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Ens Y.

"Fransa Başbakanı akaryakıt zamlarının geri çekileceğini duyuracak", *Hürriyet*, 04.12.2018,

<http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/merkez/fransa-basbakani-akaryakit-zamlarinin-geri-cek-41040093>.

“Fransız polisi lise öğrencilerini diz çöktürerek gözaltına aldı, görüntüler tepki çekti”
07.12.2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46481469>.
(12.01.2018).

Gezi ve Sosyoloji (2014). (Ed), V. S. Öğütte, E. Göker, Ayrıntı Y. İstanbul.

“Gezi Raporu”, *Konda Araştırma Şirketi*, Haziran-Temmuz 2014;
http://konda.com.tr/wp-content/uploads/2017/02/KONDA_GeziRaporu2014.pdf.

Goldstene, J. A. (2009). “Rethinking Revolutions: Integrating Origins, Processes, and Outcomes”, *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, 29/1, pp.18-32.

“Gözünü kaybedenlere rağmen, Fransa biber gazının yasaklanmasına karşı”,
Habertürk 30.01.2019. <https://www.haberturk.com/gozunu-kaybedenlere-ragmen-fransa-biber-gazinin-yasaklanmasina-karsi-2306224>. (03.02.2019).

Habermas, J. (1973). *Legitimation Crisis*. London: Heinemann Press .

Hassan Ü. (1998). *İbn Haldun Metodu ve Siyaset Teorisi*, Toplumsal Dönüşüm Y. İstanbul.

Kaplan, Z. “BM, Fransa için harekete geçmedi”, *Star*, 01.12.2018, <https://www.star.com.tr/pazar/bm-fransa-icin-harekete-gecmedi-haber-1412787>.
(12.12.2018).

Kohen, S. “Fransa yol kavşağında”, *Hürriyet*, 07.12.2018, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/sami-kohen/fransa-yol-kavsaginda-2791025>.
(12.12.2018).

Kohen, S, “Sokak Çözüm Getirir mi”, *Hürriyet*, 11.12.2018;
<http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/sami-kohen/sokak-cozum-getirir-mi2793064>. (15.12.2018).

Kongar, Emre (2013). *Türkiye’yi Sarsan Otuz Gün: Gezi Direnişi*, (Haz.) E. Kongar,

- A. Küçükkaya, 14. Basım, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul.
- Lewis Gwynne (2003). "Fransız Devrimi:1789-99", *Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek:1560-1991*, Der. David Parker, Dost Kitabevi, Ankara, ss.119-142.
- "Macron'dan Fransızlara açık mektup", 14.01.2019, [https:// www.ntv.com.tr/dunya/macron-dan-fransizlara-acik-mektup](https://www.ntv.com.tr/dunya/macron-dan-fransizlara-acik-mektup).(24.01.2019).
- "Macron'un sarı yeleklilere ilişkin müzakere toplantıları başladı", 16.01.2019, [www.ntv.com.tr.https://www.ntv.com.tr/dunya/macronun-sari-yeleklilere-iliskin-muzakere-toplantilari-basladi](https://www.ntv.com.tr/dunya/macronun-sari-yeleklilere-iliskin-muzakere-toplantilari-basladi). (24.01.2019).
- Miş, Nebi, "Sarı Yelekliler ve Batı demokrasilerinin bunalımı", Türkiye, 04.12.2018. <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/nebi-mis/605431.aspx> (18.12.2018).
- Moore Barrington (2012). *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri* (Çev). Ş.Tekeli, A. Şenel, 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- "New York'taki Fransa Başkonsolosluğu önünde "sarı yelekliler" protestosu", 23.12.2018;<https://www.ntv.com.tr/dunya/new-yorktaki-fransa-baskonsoloslugu-onunde-sari-yelekliler-protestosu>. (02.01.2019).
- Öymen, Onur (2011). *Demokrasiden Diktatörlüğe: İktidar Uğruna Demokrasiyi Feda Edenler*, 3. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- "Paris'te sükunet hakim", *Hürriyet*, 06.12.2018; <http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/merkez/pariste-sukunet-hakim-41043073>. (18.12.2018).
- Pichardo, N. A. (1997). "New Social Movements: A Critical Review", *Annual Review of Sociology*, 23, pp.411-430.
- Polat, F. "Apolitik Eylemcilerin Politik Eylemi: Gezi Parkı Direnişi", *Toplum ve Demokrasi*, Ocak-Aralık 2015, ss.177-192.
- Salmış, F. (2012). *Gösteri Toplumu: Zamanın Ruhu İçinde Protesto Kültürü*, Türdav Y.
- Saybaşı, K. (1995). "Münevver, Entelektüel Aydın", *Türk Aydın ve Kimlik Sorunu*, (Ed). S. Şen, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Sayın, Ç. (2013). “Türkiye Siyasetinin Kısır Döngüsü: Demokrasi Karşıtı Kültürel Kodların AKP Eliyle Yeniden Üretimi”, *Türkiye'nin Son 10 Yılı*, (Ed). E. Toros, Atılım Üniv. Yayınları, Ankara.

“Skandal görüntüler Fransa'yı ayağa kaldırdı”, *Milliyet*,07.12.2018; <http://www.milliyet.com.tr/skandal-goruntuler-fransa-yi-ayaga-dunya-galeri-2791199/> (18.12.2018).

“Son dakika... MHP lideri Bahçeli'den 'sarı yelek' açıklaması”, *Hürriyet*, 12.12.2018; <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-mhp-lideri-bahceliden-sari-yelek-aciklamasi-41049192>. (18.12.2018).

“Sarı yelekliiler"den cumartesi günü gösteri çağrısı”,*Habertürk*,13.12.2018. <https://www.haberturk.com/sari-yelekliilerden-cumartesi-gunu-gosteri-cagrisi-2259160-ekonomi>. (18.12.2018).

Smelser, N. J. (1962). *Theory of Collective Behavior*. New York: FreePress.

“Şu anda Paris'te olaylar var. Ama görmüyorlar”,*Sabah*,26.11.2018. <https://www.sabah.com.tr/webtv/turkiye/su-anda-pariste-olaylar-var-ama-gormuyorlar>.(02.12.2018).

Tamer, R. “Sarı Yelek”, *Hürriyet*, 08.12.2018; <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/rauf-tamer/sari-yelek-41044598>. (15.12.2018).

Tarrow, S. (1994). “Power in Movement: Collective Action”, *Social Movements and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Taşdelen, A.R. “Fransa’da halk hareketi: Sarı yelekliiler”, *Aydınlık Gazetesi*, 12.11.2018,

Tilly, C. (1978). *From Mobilization to Revolution*. Massachusetts: Addison-Wesley.

Tilly Charles (2009). *Kolektif Şiddet Siyaseti*, Çev. S. Özel, Phoenix Y. Ankara.

Touraine, A. (1997). *Critique of Modernity*. Cambridge: Blackwell.

Tuncel, G. “Küreselleşme ve Yerelleşme Sürecinde Altmışsekiz Olayları, Akademik Yaklaşımlar, 2010, 1/1, ss.82-98.

Turner, R. H. ve Killian L. M. (1987). *Collective Behavior. Englewood Cliffs, N.J.* Prentice Hall.

Türköne, M. (2009). *Darbe Peşinde Koşan Bir Nesil 68 Kuşağı*, Nesil Y. İstanbul.

Ünal. A. “Yeni bir Gezi olur mu”, *Yenişafak*, 17.12.2018, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/aydinunal/yeni-bir-gezi-olur-mu-2048542>. (01.01.2019).

“Wall Street eylemleri dünyayı değiştirebilir”, *ntv.com.tr* 01.11.2011; <https://www.ntv.com.tr/dunya/wall-street-eylemleri-dunyayidegistirebilir>. (12.12.2018).

Wallerstein, I. (2013), “Turmoil in Tunisia and Egypt: Beginning or End of the Revolutions”, <http://www.iwallerstein.com/turmoil-tunisia-egypt-beginning-revolutions/> Erişim: 10.10.2013.

www.internethaber.com/erdoganin-bu-millet-patlatir-enseni-sozlerine-portakaldan-yanit-geldi-1927628h.htm, 17.12.2018.

Yeniçeri, Özcan, “Sarı Yelekliler protestosu ve zamlar”, *Yeniçağ*, 11.12.2018.

Yıldırım, D. “Sarı Yelekliler”, *Cumhuriyet*, 28 Kasım 2018. http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/1153618/Sari_Yelekliler.html. (15.12.2018).